

YOKSULLUK MU YOKSUNLUK MU? SOSYAL DIŞLANMA ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Öğr.Gör. Oktay HEKİMLER¹

ÖZET

Günümüzde gerek sanayileşmiş ülkeler, gerekse gelişmekte olan ülkelerde en büyük sorunlardan biri sisteme uyamayan, uyamadıkları için toplum dışına itilen kimselerdir. Bu nedenle çalışmada amaç sistem dışına atılan veya anonimleşmesi beklenen bireyin durumunu ve Sosyal Dışlanmışlık olgusunu analiz edilmektedir.

Bu şekilde ulus devlet ve refah toplumu olgusu gerilerken ve yeni aktörler ortaya çıkarken giderek daha çok tartışılan bu olgu, kendisini yeniden dönüştüren yurttaşlık anlayışı çerçevesinde tartışılmış, bu yöndeki çözüm arayışları ve önlemler ortaya konularak, küreselleşme sürecinde değişen ve sorgulanması gereken toplumsal ilişkilerde, önemi artan bu konuya dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Sosyal Dışlanma, Ulus Devlet, Sosyal Devlet, Ötekileştirme, Yurttaşlık ,Neo- liberalizm

Jel Kodu: D31, G10, G21, R1

ABSTRACT

Today, one of the biggest problems both in the developed and the developing countries is the ones who do not adapt the system as they can not keep up themselves with the system, they are outcast. The purpose in the study is to analyze the the individual who are outcast or are expected to be anonymised and the phenomenon of social exclusion.

In this way, while the case of national state and welfare social is regressing and the new actors are appearing, this phenomenon which has been steadily discussing more, by bringing some solutions seeking and precautions, it will be tried to draw attention to the subject whose importance has increased.

Key Words: Social exclusion, nation-state, social state, citizenship, othering, neo-liberalism,

Jel Code: D31, G10, G21, R1

¹ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, ohekimler@nku.edu.tr

“Birey eşitlik kadar, kişilik de ister. Anonim değiştirilebilir bir varlık değil, kendisi olmak ister.”

R.Aron

Giriş:

Bu çalışmada küreselleşme ve ard arda yaşanan ekonomik krizler ile beraber giderek sistem dışına itilen ve ötekileştirilen bireyin içinde bulunduğu durum ortaya konmaya çalışılmaktadır. Ulus Devletin son yıllarda ciddi bir daralma ile karşı karşıya kaldığı ve buna bağlı olarak o güne dek Refah Devletinin güvencesi altında olan bireylerin artık giderek bu desteği kaybettikleri ve yalnızlığa itildikleri bir gerçektir.

Ulus devlet gerileyip, sosyal devleti de aşağı çekerken, yeni ilişkiler ortaya çıkmıştır. Başta toplumsal dışlanma, sayısı her geçen gün artan evsizler, eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanamamak, cinsiyet ayrımcılığı öne çıkarken, yine artan mikro milliyetçilik ve öne çıkan yeni kimlik tartışmaları ile beraber ırk ve yabancı düşmanlığı artmıştır. Var olan sosyo-ekonomik yapıdan hoşnut olmayan, yerini arayan ama bulamayan umutsuz insanların sayısı her geçen gün yükselmekten bu beraberinde ciddi bir toplumsal kargaşaya getirecektir

(Hekimler, 2010, s.15).

Jean Baudrillard, simülasyon kuramını ortaya atarken ve her şeyin görüntülerden ibaret olup, yaşamın cansızlığına işaret ederken, aslında ne kadar duyarsız bir topluma dönüştüğümüzü de ortaya koymaktadır. Kendimiz dışındakiler ve onların dünyasının, bize çok uzak görüldüğü, savaşlar, açlık, yoksulluk, ayrımcılık başta olmak üzere başkalarının sıkıntı ve acılarının, televizyonda sadece o anlık bir haber olduğu, duyarsızca seyredildiği ama kanal değiştirilince hayatımızdan çıkıp unutulduğu bu dönemde, tartışmaya çalıştığımız bu konu bize modern toplumun ne denli büyük sorunlar içinde olduğunu göstermektedir.

Bu durumda da insanlar, yani teknoloji ve onun sağladığı imkanlar/rahatlık sayesinde etrafında olup bitenleri derinlemesine düşünmeyen bireyler, bir nebze de olsa rahatlıklarından taviz vermek ve etrafında olup bitenleri fark etmeye, düşünmeye davet edilmektedir.

Yeni Küresel ilişkiler çerçevesinde Refah Devleti giderek arka plana çekilmek durumunda bırakılırken, bireylerin pek çoğu Sosyal Dışlanmaya maruz kalmakta ve doğal hakları olan eşitlik ve hak taleplerini kaybetmektedirler. Bu şekilde çalışma refahı, sosyal diyalog, sosyal dayanışma giderek asgari düzeye inmekte, yoksulluğu azaltma ve fırsat eşitliği stratejileri azalmakta, toplumsal cinsiyetçilik kamusal alanda daha yoğun olarak yaşanmaktadır. Buna bağlı olarak da birey giderek yalnızlığa mahkum edilmekte, belli bir şemaya uyum

sağlayamayan ya da sağlamamak konusunda direnen birey, toplum eliyle önünde bulunduğu uçurumdan aşağıya itilmektedir.

Yakın zamanda Avrupa'da, başta kadınlar, göçmenler, işsizler ve yoksullar olmak üzere kapitalist ekonomik sistemin işleyişine aktif olarak katılmayanların veya katılmalarına izin verilmeyenlerin potansiyel huzursuzluklarının isyana dönüşmesi bilinen bir gerçektir. Bu olgu başta Avrupa Birliğinin konu ile mücadelesi ile beraber belli ölçüde aşılmış gibi görünmekte, Avrupa çok seslilik, farklılık ve çoğulluk temelleri üzerine inşa edilmiş bir demokrasi ile bu sancuları bertaraf etmeye çalışmış görünmektedir. En azından bu konudaki çabasında önemli ileri adımlar atmış durumdadır. Buna rağmen bu olgu günümüzde ileri demokrasiler dediğimiz Batı ülkelerinde hala kaşımıza çıkarken, gelişmekte olan ve demokratikleşmenin sancısını henüz yaşamaya devam eden ülkelerde, daha acımasızca kaşımıza çıkmakta, adeta günlük hayatın bir parçası olmaya devam etmektedirler. Gerçekler görülmezden gelirken, yaşananlar adeta birer normalite haline gelmiştir. Buna direniş göstermeyi başaran birey toplum dışına itilirken bu cesareti gösteremeyen ise kaderine razı olup, toplum içinde erimiş, yaşananlar birer genel geçer kabul edilmiştir. Ancak bu süreç sadece o bireyi değil, içinde yer aldığı (yer almasına izin verilmeyen) toplumun tümünü etkileyen bir olguya dönüşmüştür ve bu nedenle her geçen gün daha fazla önem arz etmektedir.

Bu nedenle söz konusu bu çalışmada sosyal devletin giderek gerilemesi ile beraber bu sürecin nasıl geliştiği ve bu konudaki çözüm arayışları dikkate alınmıştır. Konunun kısa bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmış, AB'nin bu konuya yaklaşımı ve çözüm arayışlarına değinilmiştir. Pek çok olumlu ilerlemeye rağmen AB'nin hala bu sorun ve onun türevlerinin sancısını yaşıyor olması nedeniyle AB'nin konuya yaklaşımı ve ürettiği çözüm önerileri son derece önemlidir. Yine, Türkiye'nin de Birliğe tam üye olmaya aday bir ülke olması, benzer sorunları yaşıyor olması açısından da, AB'nin bu konudaki çözüm arayışları daha da anlamlı kılmaktadır.

I. Sosyal Dışlanmışlık Kavramı Üzerine:

Sosyal dışlanma kavramının literatürümüze ne zaman girdiği veya sosyal dışlanmışlık ile asıl neyin kast edildiği sorusuna yönelik çok şey söylenmiştir. Temel bir değerlendirme yapılacak olursa bu kavramın daha ziyade, sosyal devlet olgusunun tartışılmaya başlandığı dönem ile beraber günlük hayatımıza girdiğini söyleyebiliriz.

Küreselleşme süreci ve var olan rekabet ortamına ayak uyduramamak, yeni ilişkilerin gerektirdiği nitelik ve vasıflara sahip olmamak, bu konudaki eksikliklerin maddi ve manevi anlamda giderilmesi yönündeki çabanın cevapsız kalması olarak da ifade edebileceğimiz sosyal dışlanmanın sonuçları bu şekilde her geçen gün toplumumuz içinde daha fazla kişiyi pençesine alarak toplumun tümünü tehdit eder duruma gelmiştir.

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere, sosyal dışlanmışlık ile kast edilen, bireylerin her hangi bir sebepten ötürü toplumsal ve ekonomik hayattan çıkarılması ve bu kimselerin görünmezden gelinmesidir. Bu şekilde bu kimselerin toplumsal ilişkilerinde sahip oldukları imkanlar ve gösterdikleri irade görmezden gelindiği gibi, adeta zorla toplum dışına itilmektedirler.

Konu ile ilgili en önemli tespitlerden biri Gordon W.Allport'a aittir ve ona göre: *“Tek tek bireyler ya da insan gruplarının talep ettikleri eşit muamele kendilerine kısıtlandığı anda, bir dışlanmışlık söz konusudur. Dışlanma, bireylerin bireysel yetenekleri ve hizmetleri ile ilişkisi olmayan her türlü farklı sosyal ve tabii koşullarda oluşan davranışları kapsamaktadır”*. Lars Eric Petersen, sosyal dışlanmışlığın genel olarak, *“Başka bir gruba veya kategoriye ait olmak”*, olgusundan kaynaklandığını ifade etmektedir (Kalisch,2011,Soziale Diskriminierung) Sharon S. Brehm, Saul M. Kassin ve Stephan Step'e göre ise sosyal dışlanmışlık, *“Belli bir grubun kendi üyeleri dışındakilere yönelik ayrımcı davranış ve tutumlarından oluşmaktadır* (Badstübner, 2003, s.17). Bu durumda, bir gruba ait olmak, grup bilinci, aidiyet duygusu ve grup ile onun dışındakiler, gibi kavramların bu ilişkinin oluşmasında son derece belirleyici olduğunu görmekteyiz.

Faruk Sapançalı'ya göre; *“Sosyal dışlanmışlık, belirli kesimlerin toplumsal bütünü ve sermaye birikimi sürecinin dışında kalıp, ekonomik büyümeye yaptığı katkıdan eşit yararlanamamasıdır”* (Sapançalı, 2005, s.53). Bu anlamda da sosyal dışlanma refah toplumu anlayışının eleştirisine dayanan bir kavramdır. Belirli bireylerin veya grupların yapısal ya da kişisel gerçeklere bağlı olarak mekansal anlamda olmasa da sosyal katılım anlamında kısmen ya da tamamen içinde yaşadıkları toplumun dışında kalmaları ya da yurttaşlık haklarından yararlanamamalarıdır.

Sosyal dışlanmışlık olgusu ilk defa 1970'li yıllarda Fransa da karşımıza çıkmaktadır. Şenay Gökbayrak'a göre bu kavram, Fransız toplum yapısının özellikleri çerçevesinde, Fransa Sosyal İşlerden Sorumlu Bakanı Rene Lenoir tarafından, o dönemde Fransız sosyal koruma ve güvence sisteminin dışında kalan kişileri anlatmak amacıyla ortaya çıkmış ve oradan da diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır (Gökbayrak, 2005, s.2).

Kişilerin mensubu oldukları ulusal kimlikleri, etnik kökleri dini inanışları veya cinsiyeti herhangi bir sosyal dışlanmaya sebep oluşturabilirken, ten rengi, cinsel tercihler, göçmen-mülteci olmak, ya da bedensel engelli olmak da, adeta mücadele edilmesi gereken bir suç gibi bu kimselerin toplum dışına itilmesine sebep vermiştir. Dikkat edilmesi gereken gerçek ise, sosyal dışlanışlığın ortaya çıkışı ile beraber tehdit altında olanın, bu muamelenin muhatabı olan tarafın sadece temel haklarının değil, bu kimselere yönelik insani değer, karşılıklı hoş görü ve toleransın da olduğudur. Her geçen gün toplum dışına itilen bu bireyler bu şekilde, mücadele edilmesi gereken, adeta yok edilmesi gereken ya da yok sayılan, ulus devletin erdemli/vergi ödeyen yurttaşının sırtındaki birer toplumsal parazit olarak algılanmaya başlanmaktadır.

“Blue Eyed” adlı bir film, ortaya koymaya çalıştığımız durumun ciddiyetini özetler niteliktedir. Jane Elliotun bulduğu ve Amerikan toplumunun günlük hayattaki ayrımcı uygulamalarını, toplumdaki dışlanışlığı ortaya koymaya çalışan Blue Eyed, (Soziale Diskriminierung, 2010, s.14) kanımca bize fikir vermekte ve bu gelişmeleri daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Konusunu aynı adlı bir oyundan alan film, bir oyun etrafında sebepsiz yere ayrıma ve baskıya maruz bırakılmanın ne anlama geldiğini ortaya koymakta, toplumda sebepsiz yere ayrıma uğramak olarak ifade edebileceğimiz, sosyal dışlanmayı özetlemektedir.

Söz konusu bu oyunda çocuklar, kahve renkliler ve mavi renkliler diye iki gruba ayrılmışlardır. Bunlardan kahve renkli olanlar, toplumun elit, eğitilmiş ve ayrıcalıklı kesimini temsil edip onlara belli hak ve ayrıcalıklar verilirken, mavi gözlülere ise aptal olarak değerlendirilmiş ve onlara toplumun alt tabakalarının kısıtlı hakları tanınmıştır. Oyun sırasında çocuklar kendi kişisel tecrübeleri sayesinde dışlanışlık ve ayrımcılığın ne denli kötü ve olumsuz olduğunu, günlük hayatta hiç önemsenmeyen, fark edilmeyen ve birer normalite haline gelmiş olan uygulamaların aslında gerçekte ne kadar acımasız ve korkunç olduklarını görmek, yaşamak imkanına sahip olmuşlardır.

Sosyal dışlanma kavramı, her ne kadar 1970’li yıllar ile beraber tartışılmaya başlanmış, bu kavramın kökleri geçmişe dayansa da, sanayileşme ve modernleşme ile beraber giderek etkisi öne çıkan gelir farkı ve ekonomik artık değer eşit olarak paylaşılmasının bu süreci derinleştirdiğini görmekteyiz. Artan sanayileşme ile beraber yeni sınıflar ortaya çıkıp dengeler değişirken, yaşanan zengin fakir uçurumu beraberinde bir tür, “şansa sahip olanlar ve bu şansa sahip olmayanlar” ayrımı da oluşmuştur.

Fakirlik, yoksulluk gibi kavramlar, özellikle sanayi devrimiyle birlikte, toplumda sınıflar arası servet, gelir dağılımı ve yaşam koşulları açısından büyük uçurumlar oluştuktan sonra dikkat çekmeye başlamıştır. İster siyasal, ister iktisadi nedenlerle olsun, yığınlarla insanın çok zor koşullar altında yaşaması ve sefaletle mahkum olması, diğer taraftaysa sayıca küçük bir azınlığı oluşturan grubun büyük bir zenginlik ve refah içinde yaşıyor olması, doğal olarak tepkilere neden olmuştur. Oluşan yeni üretim ilişkilerinin ortaya çıkardığı yeni sınıflar da göz önünde bulundurulacak olursa, eşit olarak dağıtılmayan toplumsal artık değer ve refahın beraberinde ne kadar büyük sorunlar ortaya koyduğu açıktır. Bu şekilde kökleri geçmişe dayanan sosyal dışlanma ilk zamanlar daha çok ekonomik bir olgu iken zamanla boyut değiştirecek, ekonomi ötesi daha çok sosyo-kültürel ve siyasal bir olguya dönüşecektir.

1970'li yıllar ile beraber artık bu kavram gündelik hayatta daha fazla telaffuz edilirken aktörlerini sadece ekonomik sistem ve onun dışladığı belli bir alım gücüne sahip olmayanlar değil, maddi anlamda sorun yaşamazken diğer özellikleri, farklılıkları birer tehdit olarak algılanan veya yeni sistem ve onun koşullarına uyum göstermekte zorlanan kimseler oluşturacaktır.

Buna bağlı olarak, mesele o güne dek kapsamına almadığı kişi, grup ve uygulamaları da içererek şekilde boyut değiştirmiş, daha sistematik bir hal almıştır. Artık daha fazla kimseyi ağının içine alan, toplumun acımasız önyargıları, sosyo-ekonomik unsurlar ile birleştiğinde bu kategoriye giren insan sayısı her geçen gün artış göstermiştir.

II. Değişen Sosyal Devlet Anlayışı ile Artan Oranda Dışlanmanın Öne Çıkışı:

II. Dünya Savaşı sonrasında bir denge unsuru olmak görevini üstlenerek öne çıkan sosyal devletin yükselişi ve savaş sonrası artan üretim ilişkileri, bir süre toplumda var olan olumsuz tablonun gelişmesini engellemiştir. Denilebilir ki 1945-1970 arası dönemde Avrupa adeta bir restorasyon dönemine girerken bu beraberinde toplumsal ilişkilere de yansımış ve sistem o dönem için en azından herkesi kapsamına alır görünmüştür. Ancak 1970'li yıllarda başta Petrol Krizleri ile beraber giderek günlük hayatta varlığı artan ekonomik sıkıntılar, değişen sosyo-ekonomik politikalar ve arayışlar, tartışılmaya başlanan yeni kimlikler, öne çıkan neo liberal politikalar var olan dengeyi ciddi anlamda değiştirmiştir. Özellikle bu dönem ile beraber sosyal devlet düşüncesi giderek daha fazla tartışılmaya başlanmış, kamu harcamalarının kısıtlanması yolu ile tasarrufa gidilmesi, yoğun özelleştirme politikalarının öne çıkması yeni gelişme ve tartışmalara ebelik etmiştir (Hekimler, 2010, s.15). Sosyal

Devletin giderek bir tür yük olarak görülmesi, bunun sık boğaz edilip kısıtlanması, harcamalarının azaltılmasını gündeme getirmiştir. Ancak bu gelişme, sosyal devletin himayesine aldığı ve kapitalist sistem ile “bireyselleşirken, anonimleşen, kişiliğini kaybetmeye sevk edilen toplumun” görülen ve görülmeyen mağdurlarını da etkilemiştir. Gelişmelerin en büyük sonucu sayısı her geçen gün artan ve kime, nereye ait olduğunu bilmeyen, umutsuz arayışların köprü altında umutsuzlukla sonuçlanan, toplumda aradığı yeri bulamayan insan sayısının artması olmuştur (Hekimler, 2010, s.17).

Nihayetinde bu gelişmeler yalnızlığa itilen, izole edilen ve sayısı her geçen gün artan yeni bir kitlenin oluşmasını beraberinde getirmiştir. Sistemin ve toplumun bir parçası olan, onun içine doğmuş ama onun tarafından dışlanmış, aidiyet duygusu elinden alınmış ve belli bir arayışta olan, dahası varlık mücadelesini verirken, aradığı yeri bulamayan bu imkan ona verilemeyen toplumun her kesiminden insanın, bir gün umulmadık bir anda dahil olabileceği bu girdap, böylece büyümektedir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi sosyal dışlanma kavramı, ilk defa Fransa da kullanılmışsa da 1990’lı yıllar ile beraber dünyanın küreselleşme süreci ile artan oranda etkisini hissetmeye başladığı ekonomik krizler, değişen sosyo-ekonomik yapı ve tartışmalar, sosyal dışlanmışlık olgusunun daha çok tartışılmasına sebep olmuştur. Başta Avrupa olmak üzere gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, toplumla uyum sorunu çekenlerin, yeni sosyo-ekonomik gelişmelere uyum sağlayamayan ve sosyal koruma kapsamı dışında kalanların sayısı bu şekilde her geçen gün artarken ve bunların “toplumca, toplum dışına itildiğini” görmekteyiz.

Burada sorulması gereken sorulardan biri şudur; Kimdir bu kimseler? Sosyal dışlanmışlık olgusunun hedefi daha çok kimler olmaktadır? Bu soruya cevap aradığımızda bu hedef kitlenin tahmin edilenden çok daha geniş olduğunu ve herkesin her an bir potansiyel hedef olduğunu görebiliriz. Sosyal Dışlanma ile insanların her tür keyfi ve önemsiz özelliklere bağlı nedenlerden öte ayrıma tabi tutulması anlaşıldığına göre:

- Etnik nedenler ve kökler,
- Siyasi veya dini aidiyetler,
- Cinsiyet ve/veya cinsel tercihler,
- Ten rengi gibi dış özellikler (İrkçılık)
- Bedensel engellerden kaynaklanan kısıtlamalar,

temel nedenleri oluşturmaktadır. Buna bağılı olarak da şu gruplar hedef kitle içinde yer almaktadır. Buna göre sosyal dışlanma riski bulunan gruplar:

- İşsizler (özellikle uzun dönemli işsizler),
- Artan mikro milliyetçilik hareketinin etkisi ile etnik gruplar/azınlıklar, özellikle Romanlar,
- Siyasi ve ekonomik anlamda farklı düşünenler,
- Tek ebeveynli aileler,
- Yaşlılar (özellikle yalnız yaşayan ve kadın olanlar),
- Çok çocuklu veya bakıma muhtaç yaşlısı olan aileler,
- Yoksulluk içinde/sokaklarda büyüyen çocuklar,
- Göçmenler/mülteciler,
- Özürlüler,
- Evsizler,
- İnsan ticaretine konu olanlar,
- Bakım kurumlarında yaşayanlar,
- Geçimlik tarım yapan aileler,
- Eşcinseller,
- Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kalan kadınlar...(Sosyal dışlanma riski bulunan gruplar, 2010, s.5).

Elbette bu kategoriye daha çok kişinin girdiği veya girebileceği ortadır. Bunun ötesinde bu tablonun çoğunluk yerine, farklılıklara ve çoğulluk düşüncesine atıfta bulunan Demokrasi teorisine aykırı olduğu açıktır. Bu şekilde yukarıda ortaya koyduğumuz bu sıralama bize, durumun ne kadar ciddi olduğunu gösterirken, “*Dünya insandan değil insanlardan oluşur*” (Arendt, 2009, s.112), diyen Hannah Arendt’i ve onun ön gördüğü farklılıklar ve müzakere üzerine kurulmuş kamusal alanı daha çok düşünmeye davet etmektedir.

Onur Suna’ya göre Fransa’da ilk zamanlar, yoksulluk kavramı, hıristiyan hayırseverlik, klasik rejim ve faydacı liberal görüşlerin getirdiği caydırıcılık etkisiyle fazla tartışılma imkanı görmemiştir. AB’de ise, 1990’lı yılların başında, özellikle işsizlik oranının artmasıyla, sosyal

sorunların çoğalmasi sonuncunda sosyal dışlanma kavramı tartışılmaya başlanmış ve gündemdeki yerini almıştır (Sosyal Dışlanma Riski Bulunan Gruplar, 2010, s.5).

Özellikle Almanya'ya baktığımızda, Federal Anayasa'nın, "*Hiç kimse cinsiyetinden, kökleri, memleketi, ırkı, dili, dini inanışları, siyasal görüşlerinden dolayı ayrıma tabi tutulmayacak veya ayrıcalıklara sahip olmayacaktır. Hiç kimse engellerden ötürü dışlanmayacak ve ayrımcılığa tabi tutulmayacaktır*" diyen 3. Maddesi, her türlü ayrımcılığa karşı çıkarken, bir şekilde de sosyal dışlanma karşısında önlem ortaya konmaktadır. Ancak teoride öngörülen bu düzenlemenin gerçek hayatta çok farklı olduğu da kabul edilmesi gereken bir gerçektir.

AB çatısı altında, bu olgunun özellikle Lizbon Konferansında dikkate alındığı, bu bağlamda, yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramının bir bütün olarak ele alınarak, sosyal dışlanma ve yoksullukla savaşın AB'nin temel hedeflerinden biri haline geldiğini görmekteyiz. AB Konseyi'nin buna istinaden her yıl ulusal eylem planları ile sosyal dışlanma durumlarını ve buna karşı geliştirdikleri politikalarına ilişkin raporları sunma yükümlüğünü üye devletlere getirmiş olması, bu konudaki ciddiyetini yansıtmaktadır. AB Komisyonunun, söz konusu raporları ve olumlu uygulamaları içeren ortak bir rapor sunma yükümlülüğüne sahip olması ve bu şekilde üye ülkeler arasında karşılıklı işbirliğinin gündeme gelmiş olması da konumuz açısından son derece önemli bir yaptırım niteliğindedir.

Bu şekilde, "öteki ve ötekileştirme" kavramı ile mücadele eden, her tür farklılığa açık olan, temel değerlerini farklılık üzerine inşa eden, herkese eşit muameleyi esas alan, AB değerleri ile karşı karşı kalmaktayız. Nitekim yeni bir Avrupa yurttaşlığı düşüncesi tartışılırken veya yeni bir yurttaşlık düşüncesi oluşturulurken, bunun inşasında serbest piyasa, sosyal pazar ekonomisi kadar, demokratik yasalar, insan haklarına saygı ve de bireyselliklerin korunması kavramlarının da esas olduğunu unutmamalıyız.

III. Ulusal Düzlemden Ulus Ötesi Düzleme Kayan Mücadele:

Günümüzde yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele AB sosyal politikasının spesifik hedefleri arasında yer almaktadır. Nitekim AB'nin işleyişini düzenleyen Sözleşmenin 19. maddesi, sosyal dışlanma ile mücadeleyi mümkün kılmakta, dışlanmaya konu olan kimselere yasal sığınma hakkı ve bu konuda çözüm önerilerinin geliştirilmesinin teşvikini ön görmektedir (Schmid Drüner, 2012, s.1).

1990'lı yıllar ile beraber AB'nin giderek daha fazla dikkate aldığı sosyal dışlanma olgusu ve buna yönelik önlem arayışları bir şekilde Anglosakson görüş ile Fransız görüşlerinin bir sentezidir. Fransa, daha çok kültürel ve sosyal dışlanma olgusu üzerine yoğunlaşırken, başta İngiltere olmak üzere, Anglosakson dünya, gelir adaletsizliği ve maddi imkansızlık ile dışlanma üzerine yoğunlaşmış, çözüm arayışları AB çatısı altına taşınarak, yeni bir sentez oluşturmuştur. İngiltere de İşçi Partisinin girişimi ile birlikte bir sosyal dışlanma biriminin kurulmuş olması bu konuda atılan önemli adımlardan biri olmuştur.

Özellikle AB Komisyonu eski başkanı Jacques Delors, konunun AB gündemine taşınmasında etkili olmuş bir isimdir. Onun girişimi ile 1990 yılında Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından bir "Sosyal Dışlanmayla Mücadelede Ulusal Politikalar Gözlemevi" kurulmuştur. Bu çabanın bir ürünü olarak da, 1994 yılında basılan *Avrupa Sosyal Politikası* isimli belgede öncelikli konulardan birinin sosyal dışlanma ile mücadele etmek olduğunu görmekteyiz.

Söz konusu bu mücadele için şu araçlar belirlenmiştir:

- Açık iş sayısını arttırmak,
- Dünya standartlarında işgücü yaratmak,
- Emek standartlarını desteklemek,
- Avrupa işgücü piyasasını oluşturmak,
- Kadınlar ve erkekler için eşit fırsatlar yaratmak,
- Uluslararası dayanışmayı güçlendirmek,
- Sosyal politika ve sosyal koruma geliştirmek,
- Kamu sağlığı alanına müdahale etmek ve değişim için sosyal diyalog oluşturmak şeklinde sıralanmaktadır.

Bunu takip eden sürede konunun AB gündemine gelişi 1997 Amsterdam Antlaşması ile ağırlık kazanmıştır.

AB Komisyonu raporları dikkate alındığında şu önemli noktaların (Rommelsbacher, 2006, s.6) sosyal dışlanma sürecini oluşturduğunu görmekteyiz:

- gelir, vergileme ve sosyal koruma dengesizliği,
- tüketim ve borçlanma arasındaki dengesizlik,
- eğitime erişim eksikliği,

- istihdam ve mesleki eğitim yetersizliği,
- istihdam piyasasındaki gelişmelere ayak uyduramamak,
- çalışma koşullarının maddi ve manevi olumsuzluğu,
- barınma sorunu ve artan evsizlik,
- sağlık, sosyal hizmetlerden yararlanılabilme oranının düşüklüğü,
- dayanışma ve yeterli komşuluk desteğinin olmayışı.

Bu şekilde sosyal devlet olgusu geriledikçe ve sosyal dışlanmışlık olgusu artarak öne çıkarken, mesele ile mücadele girişimi daha fazla üzerinde durulan bir konu olmuş, başta AB ve Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütlerinin devreye girmesi ile mesele, ulusal zeminden ulus ötesi zemine taşınmıştır.

AB için birer kilometre taşı olan, Maastricht Antlaşması ile Amsterdam Antlaşmasında da bu konuya değinilmiş olunması bu düşüncemize destek vermektedir. Başta AB üyesi ülkeler olmak üzere, gelişmiş toplumlarda da sosyal dışlanmışlığın hala bir şekilde varlığını sürdürmesi ise, ekonomi politikalarının sosyal politikalardan daha çok önemsenmiş olması ve ikisi arasındaki paralelliğinin öneminin çok sonraları fark edilmiş olmasına bağlayabiliriz. Bu şekilde de uzun yıllar ihtiyaç olan sosyal düzenleme yapma gereği duyulmamış, var olan uçurumun giderek artmasına izin verilmiştir.

Maastricht Antlaşması ile sosyal dışlanma ilk defa resmi bir belgede yer almıştır. Amsterdam Antlaşması, sosyal dışlanma ile mücadelenin AB'nin temel hedeflerinden biri olduğunu açıkça ifade etmiş, bu mücadeleye resmiyet kazandırmıştır.

Böylece, sosyal dışlanma ile mücadele, *“İstihdamı geliştirme, yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirme, uygun sosyal koruma, sosyal diyalog, sürekli ve yüksek bir istihdam düzeyine erişme olanağı veren insan kaynaklarını geliştirme”* yönündeki çaba ve önlemlere ek olarak, Avrupa sosyal politikasının altı hedefi arasında yer almıştır. Yine iş gücü piyasasından dışlanan ve yeni istihdam piyasasında yer bulamayan kişilerin entegrasyonuna destek verilmesi, bu kimselerin tekrar toplumsal hayata dahil edilmesi de Amsterdam Antlaşması kapsamında öne çıkan hedeflerdendir (Schmid-Drüner ,2012,s.3).

Bu şekilde de sosyal dışlanmışlık konusuna artık kayıtsız kalmayan, AB çatısı altında insan haklarına dayanan bir vatanseverlik düşüncesi ortaya çıkmakta, yeniden dönüştürülen, **“Yeni Yurttaşlık”** kavramı çerçevesinde, bu sorun ile mücadele eden bir tavır karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1: AB'nin Sosyal Dışlanışlık ile Mücadelesi

	1994 Avrupa Sosyal Politikası	1997 Amsterdam Antlaşması	2000 Lizbon Stratejisi	2000 Nice Zirvesi AB Temel Haklar Şartı	2000-2005 Sosyal Politika Gündemi	2005-2010 Sosyal Politika Gündemi	AB Anayasası
Sosyal Dışlanma ile ilgili Maddeler/ Yaklaşımlar	Yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele	Madde 136 Sosyal dışlanma ile mücadele	Sosyal dışlanma ile mücadele	Madde 34/3 Birlik, Topluluk hukuku ve ulusal yasalar ve uygulamalarda belirtilen usullere göre sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele için yeterli imkanlara sahip olmayan herkes için uygun bir yaşam sağlamak amacıyla sosyal ve konut yardımından yararlanma hakkını kabul etmekte ve saygı göstermektedir.	Sosyal dışlanma ile mücadele	Yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele	Madde I-3/3 <i>Birliğin dengeli bir ekonomik büyümeye ve sosyal piyasa ekonomisine dayalı tam istihdam ve sosyal ilerlemeyi amaçlayan sürdürülebilir bir kalkınma için çalışacaktır. ... Birlik sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla mücadele etmeli ve sosyal adalet ve korumayı, kadın-erkek eşitliğini, jenerasyonlar arası dayanışmayı, çocuk haklarının korunmasını sağlamalıdır.</i> II. Bölüm AB Temel Haklar Şartı
Politika Önerileri	Açık iş Dünya standartlarında işgücü Avrupa işgücü piyasası Kamu sağlığı Sosyal politika ve sosyal koruma	Yaratıcı politika önerileri oluşturmak İstihdam politikası oluşturmak	Avrupa İstihdam Stratejisi Açık İşbirliği Yöntemi Bilgi ekonomisi/B eşeri sermaye		Avrupa İstihdam Stratejisi Açık İşbirliği Yöntemi Bilgi ekonomisi/B eşeri sermaye	Vatandaşın güveninin artırılması Tam istihdamın sağlanması ve sosyal bütünleşme ile uyumun sağlanması Sürdürülebilir kalkınma Yönetişim	

Kaynak: Sosyal Dışlanma Neyi Dışlar? Avrupa Üzerine Notlar, <http://www.tsbd.org.tr/12kitap.pdf>

2000 Lizbon Konferansında sosyal dışlanmışlık konusu önemi giderek artan bir konu olmuş yeni çerçeveler belirlenmiştir. Böylece, “daha fazla ve daha nitelikli istihdam ve daha geniş çaplı sosyal kaynaşma ile sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlayacak, rekabet gücü yüksek ve bilgi temeline dayalı dinamik bir ekonomi haline gelmek” gelecekteki hedefler olarak belirlenmiştir (Schmid-Drüner, 2012, s.4). Ama aynı zamanda bireylerin sistem içerisine entegrasyonları da üzerinde durulan bir konu olmuştur. Yine Lizbon Konferansının AB’nin işleyişini düzenleyen sözleşmesine belli bir takım değişiklikler getirmiştir. Buna göre sözleşmenin 19. maddesi 1. paragrafı, sosyal dışlanmışlık ile mücadelede Avrupa Parlamentosuna onay koşulunu sağlayarak, daha fazla yetki vermiş olması son derece anlamlıdır. Ayrıca, Nice Zirvesinde de, “Sosyal Politika Gündeminin” onanmış olması AB çatısı altında atılan önemli adımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme ve onun beraberinde getirdiği sosyo-ekonomik sorunlar, giderek öne çıkan yeni kimlik tartışmaları ve artan mikro milliyetçilik, kitlesel işsizlikler ve bunun sebep olduğu toplumsal sancılar, ekonomik boyut ile beraber sosyal düzenlemelerin de gündeme gelmesini sağlamıştır. Bu nedenle ilk defa 1975-1980 arasında bir, “Avrupa Yoksulluk Karşıtı Programın “ uygulamaya konması dikkat çekicidir. Söz konusu bu projeyi, 1986-1989 ile 1990-1994 da II. ve III. Avrupa Yoksulluk Karşıtı Programlarının takip etmesi, durumun ciddiyetini ortaya koymuştur. Yine Avrupa Komisyonu Başkanı Jacques Delors’in, “Avrupa Sosyal Alanının” genişlemesi için verdiği destek, sosyal dışlanmışlık kavramının dikkate alınmasını artırmış önemli bir gelişme olmuştur.

AB’nin 21 Ocak tarihinde Madrid’de toplanan üst düzey konferansta, ‘2010-Avrupa Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmışlıkla Mücadele Yılı’ Avrupa Birliğinde yoksulluk ve sosyal sorunlarla mücadelede yeni dönem, 2010 programını açıklamış olması son derece önemlidir. Programın uygulamaya konulmasıyla birlikte AB kurumlarının, üye devletlerin ve AB üyesi olmayan Norveç ile İzlanda’nın ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda toplumsal yaşamı olumsuz etkileyen yoksulluk, eşitsizlik, dışlanmışlık gibi sorunların çözümü için ortak mücadele yürütmesi öngörülmüştür. Bu şekilde mesele AB sınırları ötesine taşınarak daha geniş boyutlu ele alınmak imkanına kavuşmuştur.

AB sosyal dışlanmışlık ve ayrımcılık ile mücadele konusunda tehdit altındaki belli gruplar için stratejiler geliştirmekte ve bunları uygulamaya koymaktadır. Örneğin 2003’te “Engelli kimseler Avrupa yılı “ kapsamında, engelli kişiler için bir eylem planı geliştirilmiş ve burada 2004-2010 arası dönem için konu ile ilgili önlemler geliştirmesi öngörülmüştür. 2010 yılında ise Komisyonun, “Engelli kişiler için Avrupa Strateji Belgesi 2010-2020” açıklanmıştır.

Burada ağırlık noktasını engelli kimselerin ekonomik ve toplumsal yaşamda yer almalarının önündeki engellerin kaldırılması öngörülmüştür. 2008 yılında Brüksel de toplanan 1.Roman Zirvesi ise bu konudaki farklı bir önlem arayışını ortaya koyarken, Aralık 2011 tarihinde “Gençler için yeni şanslar” başlıklı bir inisiyatif ile giderek artan genç işsizliği ve bunların toplum dışına itilmesi ile mücadele konusunda önlem arayışlarına gidilmiştir (Schmid Drüner, 2012, s.5)

Küresel krizler ile beraber artan işsizlik, yaşlı nüfusun artışına bağlı olarak ek sosyal güvenlik harcamalarının söz konusu olması, eşit gelir dağılımı dengesinin bozulması, nitelikli işçilerin ücret artışına karşılık vasıfsız elemanların ücret kayıpları, artan uyuşturucu kullanımı, bölgesel ve uluslar arası ekonomik ve siyasal krizlerin beslediği bölgesel ve uluslar arası yasal/yasa dışı göçler ile beraber, 2000’lerden sonra meselenin öneminin daha da arttığını görmekteyiz.

Belirtilmesi gereken Avrupa merkezli bir sorun olup ile defa Avrupa da tartışılmaya açılan bir sorun olsa da Sosyal Dışlanmışlığın yalnızca Sanayileşmiş Avrupa ülkeleri veya geçmişte onu tahakküm ilişkisi altında kalmış olan, onun sosyo-kültürel ve ekonomik mirasının varisi olan gelişmekte olan ülkelere özgü olmadığıdır. Toplumda eğer bir dengesizlik varsa, bunun sebebini yakın geçmişe kadar, iktisadi sistemin varlığına değil kişilerin kendi bireysel davranışlarına bağlayan, yani eğer kişi fakirse bunun suçlusu kendisidir diyen, ABD düşüncesinde de son zamanlarda konu tartışılarak ilgili çözüm önerileri üretilmeye çalışılmıştır. En azından bu konuda ciddi adımlar atıldığı görülmektedir. Ancak, “*Eğer kişi dışlanmışsa ve toplumdan izole ediliyorsa bunun sebebi kendisidir*”, şeklindeki bir düşünce kalıbının hala varlığını sürdürdüğü bir toplumda, farklılıklar yerine anonim birbirinin yerine geçmeye hazır bireylere dayanan bir toplum yaratılmaya çalışılan coğrafyalarda bu ileri adımı atmanın kolay olmadığı da kabul edilmesi gereken bir gerçektir.

Üzerinde durulması gereken bir olgu da, son yıllarda dışlanmaya ek yeni bir terimin, “**sınıf altı etmek**” kavramının öne çıktığıdır (Sunal, 2010,s.7). Söz konusu bu kavram ile daha çok formel ekonomik sistemin dışında kalma, fırsatlardan yararlanamama ve buna bağlı davranış bozuklukları ve tecrit olmaya atıfta bulunmaktadır. Onur Sunal’a göre, “**sınıf altı grupların**” ortaya çıkmasını açıklayan iki farklı yaklaşım vardır. Bunlardan ilkinde göre, bireyler kişisel özelliklerden dolayı ve birey kendi istediği için bir gruba dahil olduğu için bunun sonuçlarına dahil olmaktadır. İkinci görüşe göre ise, yapısal değişiklikler toplumda böyle bir sınıfın oluşmasında etkili olmaktadır. İrsal ayrımcılık, düşük ücret politikaları, çocuklar için yetersiz bakım olanakları ve yüksek ulaşım maliyetleri istihdama katılan insan

sayısını azaltmıştır. Daha çok farklı etnik kökenlerden gelenler, göçmen ve mülteciler bu kapsamda sınıf altı olarak düşünülmüştür (Sunal, 2010, s.8).

Son yıllarda şiddet, uyuşturucu, topluma küskünlük, umutsuzluk, ırkçılık gibi başlıkların, zaten var olan sosyal dışlanmışlık başlıklarına dahil edilmesi konunun artık ne kadar geniş kesimleri içerdiğini bize göstermektedir. Buna karşılık bazı toplumlarda, dahası gelişmekte olan toplumlarda, daha farklı konular karşımıza çıkmaktadır. Daha çok kadının statüsü, kadının aile içindeki ve sokaktaki yeri, eğitim imkanlarındaki eşitsizlikler, konut, barınak ve temiz su bulmak, alt yapı imkanlarından yararlan(ama)mak daha pek çok mesele aslında karşımıza birer eşitsiz ve ayrılıkçı uygulama olarak çıkmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün araştırmaları, bize sosyal dışlanmışlığın iki boyutu olduğunu, bunlardan ilkinin bireysel boyutu, ikincisinin ise toplumsal boyutu olduğunu, ortaya koymaktadır. Bireysel boyut, daha ziyade yoksul olmaya atıfta bulunmaktadır. Sosyal anlamda izole olmuş olmak, yasal haklara sahip olup bunların kullanımını imkansız kılabilir. Buna karşılık toplumsal boyut ikinci boyutu oluşturmakta ve buna göre mal edinebilmek, hizmetlere ulaşabilmek konusunda adil kurallar söz konusu değildir. Buna bağlı olarak da ayrımcılık ve eşitsizlik giderek öne çıkmaktadır.

IV. Yoksunluk mu, Yoksulluk mu?

Gelişmeler bize, sosyal dışlanmanın çok boyutlu bir yoksunluk süreci olduğunu, bu durumda sosyal, siyasal ve kültürel unsurları da bu sürece dahil etmemiz gerektiğini göstermektedir. Gelir-vergi ve sosyal koruma imkanlarından yararlanma, tüketim ve borçlanma, eğitim imkanları, işsizlik, çalışma koşulları, konut imkanları, evsizlik, sağlık sosyal hizmetlerden yararlanma kriterlerinin hep dışlanmışlığı etkilediğini, hatta şekillendirdiğini görmekteyiz. Buna bağlı olarak da bireylerin ve grupların işgücü piyasasından, ekonomik gelişmelerden, faaliyetlerden, kültürel alandan ve refah kurumlarına ulaşabilme özgürlüğünden yararlanmadığı durumlarda dışlanmanın söz konusu olabileceği ve bu alanlardan birinden dışlanmış olmanın diğer yönlerden de dışlanmış olmayı gerektirmediği gerçeği ile de karşı karşıya olmaktadır. Bu gerçek bize sosyal dışlanmışlığın aynı zamanda göreceli bir olgu olduğunu ve bunun kişiden kişiye ve toplumdan topluma farklı algılandığını, ortaya koymaktadır.

John Stuart Mill, “Doğal olmayanın yalnızca alışılmış olmayan anlamına geldiği, alışılmış olan her şeyin de doğal gözüktüğünü” ifade ederken, bizi bir şekilde bu konuyu da düşünmeye sevk etmektedir. Mill, burada bir şekilde, kadının erkek egemenliğine, azınlığın çoğunluğa karşı bağımlılığının, çoğunluğun çoğulluk üzerindeki tahakküm ilişkisinin, gelenekten gelen bir normalite olarak kabul edildiğini ortaya koyar. Ama aynı zamanda bu durumda gelenekten kopuş doğa’ya aykırılık teşkil edecek ve bu nedenle toplumun büyük kısmı buna yanaşmayacak, var olan durumu sürdürecektir. Kemikleşmiş bu statü ise birin bir diğeri karşısında ötekileştirildiği, giderek dışlandığı, farklı olana kapalı olan yapıya izin verecektir. H.Arendt ve J.Habermas sık sık kamusal alan-özel alan ayırımına atıfta bulunurlar ve kamusal alanın farklılıkları yok eden bir eşitliğe değil farklılıkları tanıyan, bunun ötesinde farklı olmaya imkan sağlayan bir yer olması gerektiğinden söz ederler. Mill’in eleştirisi işte burada daha çok anlam kazanmaktadır. Çünkü bu bir şekilde kamusal alanın var olan cinsiyetçi niteliğini, diğeri ötekileştirerek dışarıda bırakan bunu yaparken de, doğa ve geleneğe atıfta bulunarak meşruiyet arayan tavrına yönelik bir eleştiridir.

Davet edildiğimiz bu düşünce ise bizi, eşitlerden oluşan-oluşması gereken ama bireyselliklere de saygılı olması esas olan Liberal ekol ve onun çizdiği ideal toplum modeline hala çok uzak olduğumuz, gerçeğine götürmektedir.

Bazı toplumlarda ve bazı kişiler için bir takım uygulamalar birer normalite iken, bu belli birileri için ise bir dışlanma olarak algılanmaktadır. Ancak bundan öte sosyal dışlanmışlık tüm toplumlarda vardır. Aradaki fark, bunun her toplumda farklı algılandığı, biri için normal olan bir uygulamanın diğeri için öyle algılanmadığı, bazıları bunun bilincinde iken diğeri bilinç dışı hareket ettikleri ve de her toplumun farklı değer yargılarının sosyal dışlanmışlığı ve ona karşı olan tepkileri etkilediğidir.

Tartıştığımız bu konuda karşımıza iki taraf çıkmaktadır. Bunlardan ilki dışlanan, ikincisi dışlayan(lar)dır. Ancak bunu ötesinde bu tarafların çevrelerinin de bu gelişmelerden etkilendiğini unutmamamız gerekmektedir (Rommelsbacher, 2006, s.7). Nitekim bedensel ya da zihinsel engelli bir kimsenin sosyal dışlanmanın tarafı olması, onunla beraber yakın çevresinin ailesinin de bu olaydan derin yara ve acı görmesine sebep olabilir. Aynı zamanda üçüncü tarafa sadece dışlananların yakınları değil, bunun ötesinde dışlanmanın oluşmasına izin veren bunu gerçekleştirenlere seyirci kalan, dışlayana dolaylı da olsa destek veren ya da pasif tutumları ile buna izleyici olanlar da dahildir.

Üçüncü taraf mutlak olarak gerçek kişilerden oluşması bir zorunluluk değildir. Söz konusu engellerin uğradığı dışlanma olduğunda, onların toplum içinde hareket kabiliyetini, mobilitelerini ve istihdam imkanlarını kısıtlayan, buna izin veren yasa ve yasal uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Buna izin verecek şekilde tasarlanmış şehir planı ve mimari çalışmalar, engellilerin dışlanmasına ve toplumsal hayatta katılmasına engel olan toplu taşıma araçları sistemi ve uygulamaları ile tüm bunlarda sorumlu olan, bunu tasarlayan ve bunun değiştirilmesine sessiz kalanlar da üçüncü tarafı oluşturmaktadır. Dışlanmaya maruz kalan kimse cinsel tercihi, cinsiyeti, ırk, renk, din, mezhep, dil vb...nedenlerle toplumda ve istihdam piyasasında yerini bulamıyorsa o zaman onu buraya sokmayan kişiler kadar buna izin veren yasal boşlukları, yasal mevzuatı da dikkate alıp bir taraf olarak görmemiz gerekmektedir.

Bu durumda, bu gerçek bize, Ayrımcı muameleler, dışlananlar üzerinde nasıl bir etki yapmaktadır? şeklindeki bir soruyu; Dışlayanlar bundan nasıl etkilenmektedir? şeklinde tersten okumak ve sormak imkanını da vermektedir.

İlk zamanlar masum ve önemsiz gibi görünen bir iki uygulama ile başlayan bu süreç, zamanla farklı bir boyut kazanmakta, birey giderek toplum ile olan bağıni kaybetmektedir. Toplumdan temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar soyutlanan birey sonrasında derin bir krize sürüklenmektedir. Belirtilmesi gereken ve kanımca çok önemli olan toplumun veya bazı kişilerin başlattığı bu “insafsız infazın” sadece bir bireyi değil, onunla beraber onun bir parçası olan tüm bir çevreyi başta onun ailesi olmak üzere, yakınlarını da içine aldığıdır. Dışlanan kimse ile beraber bu durum onun yakın çevresini de bağlayacaktır. O kişinin toplumsal ve ekonomik hayattan soyutlanması, onun çocuklarının ve eşinin de belli imkanlardan uzaklaştırılması, belli haklardan soyutlanması demektir. Toplumun artık kabul etmediği o kişinin çocukları sosyo-ekonomik imkanlardan eskisi gibi yararlanmayacak ve dışlanan babanın çocukları, eşi olmak şeklinde adeta damgalanacaklardır. Haksız yere ve her hangi bir farklılığmdan ötürü işinden atılan, çalışmasına izin verilmeyen birey uçuruma itilirken bu onun yakın çevresini de etkileyecek, veya tersine onların dayanışmadan uzak tavırları bu uçurumu daha da derinleştirecektir.

Sokakta yaşamaya mahkum edilen ve öğlenleri sıcak bir öğün için uzun kuyruklara girip Avrupa da giderek yaygın hale gelmeye başlayan, (özellikle Almanya) aş evlerinde karnını doyurmak, akşam da bir barakada ya da köprü altında uyumak durumunda olan birinin çocuklarına da verilecek çok imkan yoktur. Bu çocuklar ne diğer yaşlıları gibi normal (normal aslında burada da görecelidir) standartlarda bir yaşam sürebilirler, ne belli sosyal

imkanlardan yararlanabilirler ne de bu kimselerden iyi ve erdemli devlete saygılı birer yurttaş olmaları da beklenebilir. Bu kimseler ve onların çevresindekiler artık potansiyel birer suçlu ya da uzak durulması gereken kimse olarak sokağa itilmeğe adaydırlar.

Özetle bu ve benzeri gelişmeler, insanları sağlıklı bireyleri zorla, toplum eliyle haklarından mahrum etmekten başka bir işe yaramayacaktır. Dayanışmanın devam ettiğinin işaretlerini alamayan dışlanmış insanların da bu sisteme ve onun öğelerine inanmaya devam etmelerini beklememiz bu durumda mümkün değildir. Sistem onları dışına ittikçe onların bu toplum ve onun değerlerine inançları da ciddi bir güven bunalımına uğrayacaktır.

Teknolojik gelişmelere ayak uyduramadığı için, mensubu olduğu dini inanış, cinsel tercih veya etnik grup çoğunluğa uymadığı için işini kaybeden birey ya da sistem içerisinde anonimleşmeye-bireyselliğini kaybetmeyi göze almadığı için, günün koşullarına uymadığı gerekçesi ile dışlanan sokaklara itilen kimse, o güne kadar sürdürdüğü hayatından farklı bir yaşam sürmeye mahkumdur. Aynı zamanda farklı davranmadıkları, toplumun sokmak istediği şekle girmedikleri takdirde buna çocukları da dahil olacaktır. Bu kişiler sadece işlerini ve gelirlerini kaybetmemişlerdir, bunun ötesinde umut ve beklentilerini, onları hayata bağlayan bağı kaybetmiş olurlar. Sokaklara itilen bir kimse bu şekilde sokakta yaşamaya mahkum edilirken buna bağlı olarak artan sosyal ve etik yozlaşmayı eleştirmeye hakkımız olmadığı gibi, asıl bunda bizim payımız nedir sorusunu sormamız gerekmektedir.

Dayanışma olgusunun ortadan kalkması ile dışlanmışlık arasında yakın bir ilgi vardır. Dayanışma deyince, informal ve formal dayanışma olmak üzere iki tür dayanışma örneği çıkmaktadır (Sapancalı, 2005, s.55). Enformel dayanışma daha çok birbirine benzeyen, ortaklıklar üzerine inşa edilmiş az gelişmiş ilkel topluluklardaki kader birliği, kan bağıının getirdiği ortaklık üzerine inşa edilmiştir. Informel dayanışma ise hukuki sistemin zayıflaması, kurumsallaşmanın durması ya da aksaması bireylerin gelişme imkanının ortadan kalkması, imkanların asgari düzeye inmesine atıfta bulunmaktadır (Fichter, 1990, s.183). Bu durumda da formal dayanışmanın ortadan kalkması bireyleri doğrudan informal dayanışma sisteminin bir parçası olmaya itmekte ve bireyin düştüğü bu bunalım, onun daha da umutsuz olmasını beraberinde getirmektedir. Sosyal dışlanmışlığın formal dayanışma, yani gelişmiş toplumlardaki dayanışma türü ile daha yakın olduğunu görmekteyiz. Böylece hem formal hem de informal dayanışmadan uzak olan, yerini arayan kimseler giderek daha derin bir boşluğa doğru sürüklenmektedirler.

Sosyal dışlanmışlığa mahkum edilen kişilerin temel haklarından yoksun bırakılmaları ve bunları kullanmak imkanına sahip olmamaları gerekmektedir. Bu şekilde bu kimseler

ekonomik ve sosyal tüm imkanlardan, tüm fırsatlardan dışlanarak aslında yurttaşlığın temel haklarından uzaklaştırılmakta ve eksik-tam olmayan bir yurttaşlıkla (Ben Habib, 2006, s.163) yetinmeye zorlanmaktadır. Aslında bu gelişme Humprey T. Marshall'ın yurttaşlığın temel özelliği olarak belirttiği üç hakkın (Marshall, 2006, s.22), siyasal hak, sivil hak ve ekonomik-sosyal hakkın onun elinden alınması olarak algılanmalıdır. Çünkü bunlardan biri yoksa, tam bir yurttaşlık hakkından söz etmemiz mümkün değildir. Kişi bu şekilde sivil haklarının ona kazandırdığı bireysel özgürlükten düşünce ve ifade özgürlüğü konut ve dolaşım hakkını kullanamıyorsa, eğer siyasi hakkının ona verdiği katılım özgürlüğünün yaşayamıyorsa ve de sosyal haklar sayesinde verilen ekonomik refah ve sosyal güvenlik hakkına sahip değilse, bu kişinin nasıl yurttaş olduğunu, yada hangi yurttaşlık hakkından yararlandığını söyleyebiliriz. Özellikle de sivil haklar ve siyasi hakların adeta güvencesi olan, sosyal hakların ortadan kalkması ile beraber bu çelişkinin daha da artacağı, bunun toplumdaki eşitlik ilkesini ortadan kaldıracağı açıktır.

Bugün Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan biri ülkelerindeki anti demokratik uygulamalardan veya maddi imkansızlıklardan kaçan sayısız kimsenin yasa dışı yollarla Avrupa ya girişidir. Buna bağlı olarak Yunanistan, İtalya, İspanya ve Almanya başta olmak üzere AB ülkelerinde yoğun bir yasadışı göçmen ve mülteci nüfus oluşmuştur.

Hatırlanması gereken bir gerçek de şudur: Göçün nedenleri genellikle sadece kişisel ve özel durumlarla ilgili değildir. Göçün temel nedenleri, yoksulluk, kıtlık, ırk, din, etnik köken, dil, cinsiyet ve cinsel tercihin yani sıra, etnik temizlik, soykırım, iç savaşlar, depremler, salgın hastalıklar ve benzeri durumlardan kaynaklanan zulümdür. Bu gelişmeler mülteci ve sığınmacılara ek olarak göçmenleri de yaratır. Bu kimselerin yabancı bir ülkeye fiili olarak ilk girişi; kısa bir süre sonra sivil, ekonomik ve kültürel içine almayı, temas kurmayı ve en son olarak vatandaşlığa kabulü, politik anlamda vatandaşlık hakkını kazanmayı içerir (Ben Habib, 2006, s.148). Ancak Seyla Ben Habib'in ifade ettiği gibi başta etnik köken olmak üzere, yukarıda saydığımız özellikler vatandaşlığa kabulün reddedilmesi ya da imkansız görünmesinde her zaman etkili birer faktör olacaktır. Bu durumda da bu kimseler vatandaşlar ve ötekiler arasında yerlerine aramak durumunda bırakılmaktadır.

Göçmenler ve sığınmacıların bir kısmının sağlık sigortasına sahip olmalarına karşılık, çocuklarının bir kısmının okula gitmek hakkına sahip olmamaları, üç aylık ikamet öncesinde çalışmak hakkına sahip olamamaları, bu kimselerin sığındıkları bu ülkeye uyum sağlamalarının, ya da daha iyi bir hayat düşüncesi ve vaadi ile geldikleri topraklarda var olmalarının kolay olmadığını ortaya koymaktadır. Yakın bir geçmişe kadar başta Çek

Cumhuriyeti, Romanya ve Bulgaristan başta olmak üzere merkezi ve doğu Avrupa'da Romanların maruz kaldıkları ayırım, onları görmezden gelen, hatta dışlanması gereken bir toplum olarak gören düşünce ve dışlayıcı yasaların sebep olduğu önyargılar bu ülkelerin AB adaylık sürecinde ciddi bir tartışma konusu olmuştur. Hatta 2007 yılında yaşanan ve Romanya ile Bulgaristan'ın üyeliği ile sonuçlanan son genişleme sonrasında bile günümüzde AB'de önemini sürdüren bir sorundur. Avrupa'nın yeni yurttaşlık anlayışında milliyetçiliğin giderek yerini insan haklarına dayalı bir vatanseverlik prensibini öngörüldüğü düşünülecek olursa bu mesele ile mücadele daha da anlamlı olmaktadır. Milliyetçi vatanseverliğin yerini Anayasal vatanseverliğe bıraktığı bir dönemde, birlikte siyaset yapabilmek, çalışabilmek ve yaşamak için aynı müziği sevmek, aynı düzen ve disiplini benimsemek aynı tarz giyinip düşünmek gerekmemektedir.

Sosyal dışlanma yoksulluk ile yakın bir ilişki içindedir. Ancak bu tek başına bir kriter değildir. Yoksul olmak, fakirlik sınırında yaşamak ya da genel ekonomik standart ve imkanların altında bir hayat sürmek, bunu sürmeye mecbur bırakılmış kimselerin toplumda dışlandıkları bunların belli bir ayrımcılığa tabi oldukları doğrudur. En azından bunların fakir olmaları onların bir suçuymuş, ya da hepsi de bunu değiştirmek için bir irade ortaya koymuyormuş gibi suçlanmaları, toplumsal birer parazit olarak algılanmaları yanlıştır. Bu muameleye maruz bırakılan her bireyin yoksul, eğitimsiz, bedensel/zihinsel engelli veya işsiz olması gerekmemektedir. Eğitimli, üst gelir grubuna mensup ya da toplumun belli alanlarında kariyer sahibi olmuş kimselerin, kadın veya erkeklerin buna maruz bırakıldığı, sırf kadın oldukları için bunu yaşayan, sadece cinsel tercihleri, etnik-ırksal özellikleri diğerlerinden farklı diye bu ayrıma maruz bırakılanların sayısı düşük değildir. Bu da bize tek başına yoksulluğun, sosyal dışlanmanın etkili faktörü olmadığını göstermektedir. Çok iyi kazanan biri de her an toplum dışına itilmeye mahkumdur. Burada ölçüt daha ziyade belli bir kalıba uymamak veya bir grup içerisinde yer almamak ya da toplumun benimsemediği bir gruba aidiyet duygusu ve bilinci ile bağlı olmak, yani çoğunluğa uymamaktan kaynaklanmaktadır. Yoksulluk ise yoksunluğu ve dışlanmayı daha da artıran bir faktör olarak çıkmaktadır artık karşımıza.

1970'li yıllarda tartıştığımız bu terimi ilk defa literatüre kazandırmış olan Fransa Sosyal İşler Bakanı Rene Lenoir da, sosyal dışlanmanın sadece yoksulları kapsamadığını bundan öte hedef kitlenin çok geniş olup, yoksullar ile beraber zihinsel-bedensel engelliler, intihar girişiminde bulunması ihtimali yüksek olanlar, yaşlılar, başı boş çocuklar, uyuşturucu kullananlar, yabancılar....diye genişletmektedir (Bosanic, 2009, s.11). Yine Fransız Araştırma Enstitüsü

SOFRES'in ; “ *Hangi farklılıklar toplumsal uçurumun daha büyümesine sebep olur ?*” şeklindeki sorusu, bu kimselerin

- Varlıklılar - Düşük gelirliiler,
- İş sahibi olanlar – İşsizler,
- Fransızlar – Mülteciler,

arasında yükselen uçuruma bağlı olduğunu ama bu grupların tümünü de içerebileceği bulgusunu ortaya koymuştur.

Kitlesel işsizliğin ve de yasal ve yasa dışı göçlerin artması ile sosyal dışlanışlığın daha da arttığı bir gerçektir. Sosyal dışlanışlık ve buna yönelik tepkiler deyince aslında buradan yola çıkarak bu konu ile öğrenilmiş veya kabul edilmiş çaresizlik arasında da bir bağ kurabilmemiz mümkün olacaktır. En azından buradan yola çıkarak sosyal dışlanmanın mağduru olan kişilerin bu konuda kaderlerini değiştirmek için ne kadar ve nasıl bir irade ortaya koyduklarını bir nebze de olsa çözebiliriz. Dışlanmanın bir süreç olması ve kendini dışlanmış hisseden insanların gelecekte de bu durumlarının devam edeceği yönündeki düşüncelerinin de kuvvetli olması bu sürecin dinamik olduğunu göstermektedir.

Gelişmekte ve az gelişmiş olan ülkelerin pek çoğunda karşımıza çıkan bir gerçek, eğitim konusunda hem gelir dağılımı hem de cinsiyet bakımından eşit olmayan uygulamaların varlığıdır. Örneğin, Buenos Aires de eğitim imkanlarının ve eğitimde kalite standartlarının semtlerin gelir seviyesine göre değiştiği dikkat çekici bir örnektir. Gelişmiş ve gelir düzeyi yüksek kesimin oturduğu kentin kuzeyinde yer alan semtlerde bu imkan yüksek olup son derece kalifiye, her tür fırsatın verildiği bir eğitim söz konusudur. Buna karşılık kentin güneyinde yer alan fakir semtler ve kenar mahallere gidildikçe, buradaki öğrencilerin tek imkanının yeterli ve nitelikli olmayan bir eğitim ve öğretim olduğunu görmekteyiz. Bu dışlanma kamusal kaynak ve imkanların eşit olmayan dağılım ve dağıtımının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı bir ifade ile sosyal devletin mucize yaratan eli henüz buraya ulaşmamış, buna izin verilmemiş ya da burayı bilerek unutmıştır.

Yine Arjantin’de faaliyet gösteren bir sivil toplum örgütü olan, *Asociación Civil por la Igualdad y la Justicia* (Was bedeutet eigentlich diskriminierung und was sind seine sozialen folgen, 2010, s.11), bize dikkat çekici araştırma sonuçları sunmaktadır. Buna göre:

- Eğitim ve okul alt yapısı için düşük gelirli güney semtlerine resmi olarak sadece kamusal bütçenin % 32,6'lık kısmı ayrılırken, bu rakamın kuzey semtleri için % 50'lerde olduğu tespit edilmiştir.

- Kent bütçesinden okul binası imarı için ayrılan pay, sınıf sayısı ve sınıflardaki öğrenci sayısı göz önünde tutulmadan gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde nüfusun yoğun olduğu yoksul semtlerde bu sayının yüksek olması sınıfların aşırı kalabalık, buna bağlı olarak düşük nitelikli olan eğitim ve öğretimin daha da verimsiz olmasını beraberinde getirmektedir.

- Yoksul semtlerde öğrenci başına yılda 10 dolarlık bir bütçe ayrılırken, aynı bütçenin gelir seviyesi yüksek semtlerde öğrenci başına yılda 42 dolar ve daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Göçmen ve mültecilerin durumu ortadadır. Seyla Ben Habib'e göre mülteciler ve sığınma hakkı arayanlar, **“tam bir haklara sahip olma hakkından”** hala mahrumdurlar. Sahip oldukları yaşam, özgürlük, mülk edinme hakkı Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi'nin 6. maddesinde korunurken, bu kimselerin hareket, katılım ve istihdam hakları sıkı bir şekilde kısıtlanmıştır (Ben Habib, 2006, s.167).

Bundan öte göçmenlerin buldukları ülkelerde toplumdan izole olmuş bir şekilde kendi içlerinde bir hayat sürmeye mahkum edilmeleri, özgürlük ve iyi bir gelecek umudu ile sığındıkları ülkede adeta zorla bir getto hayatına hapsedilmeleri, yerliler ve yurttaşlar tarafından **“onlar ve öteki”** olarak görülmeleri de bize sosyal dışlanışlığın bir örneğini oluşturmaktadırlar.

Göçmen ve sığınmacıların daha çok kentin dış kesimlerinde yüksek platform binalara veya barakalara yerleştirilmeleri, çevredeki toplulukla ilişkilerinin çok kısıtlı neredeyse hiç olmaması, çalışma isteklerinin dikkate alınmıyor olması ve bunların sadece diğerlerinin vergileri ile geçinen, buna ek olarak her tür ahlaksızlığı yapan hırsızlıktan uyuşturucu satışı ve fuhuşa kadar tüm yozlaşmanın aktörleri olarak değerlendirilmesi, bu insanların entegrasyonundan ziyade, sadece **“ötekiler”** olarak görülmelerine sebep olmaktadır.

Kendilerine yeni bir gelecek kuramayan, parasız ve çaresiz bu kimseler ya bu kötü şartlarda sessizce beklemeye ve kaderlerini yaşamaya, ama her gün umutlarını yitirmeye başlarken, bir kısmı da ya daha farklı bir yere kaçmayı hatta her şeye rağmen tüm riskleri göze alarak tekrar kaçtıkları ülkelere geri dönmeyi ve de belki de son çare olarak ölmeyi tercih etmektedirler.

V. Umutsuzluk içinde umut veren bir proje:

İspanya Ulusal Ajansı tarafından kabul edilerek bütçesi karşılanan “*Play Cultur* (Daştan, 2009, s.2) adlı proje söz konusu olumsuz manzara ile mücadelede önemli bir örnek teşkil etmektedir. “*La Cumbre Gençlik Derneği*” tarafından yürütülmüş olan çok taraflı gençlik değişim projesi bu nedenle umut veren bir gelişmedir.

Projenin amacı farklı kültürlerde yaşanan ayrımcılık ve sosyal dışlanmışlık konularını tartışmak ve belirlenen bir ayrımcılık konusunu sanatsal teknikler kullanarak (müzik, dans, tiyatro, resim vb) ifade etmektir. Bu bağlamda gençlerin sanatsal ifade yollarını tanımaları ve bu konudaki yeteneklerini geliştirmelerine olanak verilmektir. Ortaya çıkarılmak istenen mesaj, farklılıkların bir arada olması gerektiğini vurgulamaktır.

Farklılıkları kabul etmek ve savunmak hayata bakış açımız ile ilgilidir. Kabul düzeyimizi belirleyen etmenler nelerdir? Kimi insan bedensel engelliler, farklı etnik köken, dil, din ve diğer farklı özellikleri ortaya koyan kimseleri görmeye bile tahammül edemezken, kimisi de tersine bu kimselerin var olmasını sağlayan, onları görünür kılan, yasaların çıkarılması için canla başla çalışmaktadır. Kimisi bedensel sakatlıkların ya da işsizliğin ne denli zor bir durum olduğunu görmezden gelirken, kimi ise bunu sadece kendisi veya bir yakını bunu yaşayınca bunun zorluklarını görmektedir. Benzer durum göçmenlerin, mültecilerin, azınlıkların, özetle yurttaş olmalarına izin verilmeyenlerin haklarının savunulması konularında da yaşanmaktadır.

Söz konusu proje, bu gerçeklerden yola çıkarak grup dinamiği ve bütünlüğü sağlandıktan sonra ülkelerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerine göre ortaya çıkan ayrımcılık konularını dört başlık altında toplamış ve oluşturulan karma gruplara dağıtmıştır. Projede üzerinde çalışılan dört ana başlık: Özürlülük, eşcinsellik, göçmenler, Romanlar ve diğer tüm farklı etnik grup/kültürlerden olanların, farklı yaşam biçimlerini tercih edenlerin, hayatta yaşadıkları dışlanmışlık ve ayrımcılık olaylarını sanatsal olarak ifade edebilmektir.

Ancak bu ve benzeri projeler ile onlara destek verenlerin azlığı hala ciddi bir sorun ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Tüm bu ve benzeri örnek bize sosyal dışlanmanın fiziksel, ruhsal ve toplumsal bir engellilik hali ve sosyal dışlanmış kişi ve grupların bu şekilde her türlü maddi ve manevi risk ve tehdit karşısında savunmasız ve yalnız bırakıldıklarını göstermektedir.

Birey açısından ele alındığında ihtiyaçlarını karşılayamama durumunun sürekli bir hal alması, toplumla olan bağların yitirilmesi, stres, kaygı ve öz saygının zedelenmesi gibi uzun süreli işsizliğin sonuçları ile karşılaşılabilir. Öz saygısı zedelen kimselerin, çevrelerindeki insanlara

ve toplumsal kurumlara güven ve inançları da kalmayacaktır. Ancak bu sadece bireylere dışlanmış kişilere değil bunun ötesinde toplumun tümüne zarar verecektir.

Toplumda yoksunluk nedeni ile suça eğilimin ve suçluluk oranının artması, toplumsal kurumların, normların etkinliğini yitirmesi yabancılaşma ve hatta toplumsal patlamaların meydana gelmesi kaçınılmazdır. Sosyal değerlerin ve sorumluluğun yitirilmesi, sosyal düzenlemelerin haklılığı ve gerekliliği konusundaki şüphelerin artması, dünyaya karşı isyan duygusu sosyal dışlanmanın toplumda yaratacağı en önemli tehlikelerdir.

Sosyal dışlanmış bireylerin ve ailelerin yaşayacakları en önemli sorunlardan biri de fiziki ve ruhsal sağlıklarının bozulması olacaktır. Yoksulluk, sosyal dışlanma ve sağlık ilişkilerinin araştırıldığı bir çalışmada, sosyal dışlanmanın stres, kınanma duygusu, güçsüzlük, umutsuzluk ve kadercilik gibi sonuçlara yol açtığı, bu durumun sosyal bağları zayıflatarak suç oranlarının artmasına ve sağlık sorunlarına neden olduğu saptanmıştır

Sonuç:

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gerçekler bize, sosyal devlet düşüncesinin geri plana atılması ve buna karşılık oluşturulan neo liberal politikaların da etkisi ile bireysel ve toplumsal derin yarıkların oluşmakta olduğunu göstermiştir. Bu şekilde sisteme ayak uyduramayan ondan dışlanan ve onun dışına itilen bireyler ve onların yakınları artık bu dünyaya ait olmadan, bu dünyada bir varlık mücadelesi vermeye zorlanmaktadır.

Küreselleşme süreci ile daha da öne çıkan, var olan rekabet ortamına ayak uyduramamak, yeni ilişkilerin gerektirdiği nitelik ve vasıflara sahip olmamak, bu konudaki eksikliklerin maddi ve manevi anlamda giderilmesi yönündeki çabanın cevapsız kalması olarak da ifade edebileceğimiz sosyal dışlanmanın sonuçları, bu şekilde her geçen gün toplumumuz içinde daha fazla kişiyi pençesine alarak toplumun tümünü tehdit eder duruma gelmiştir.

Bu ve benzeri gelişmelerin öğrenilmiş bir çaresizliğe dönüşmemesi için sosyal hizmet anlayışının ve eğitimin geliştirilmesi ve geniş kitlelere ulaştırılması gereklidir. Ancak bu şekilde sadaka ve hayırseverlik üzerine inşa edilmiş bir toplum yerine, sosyal hizmetle ilgili örgütler, gruplar, kişilerin birbirlerini dışlamadıkları sosyal hizmetin merkezde yer aldığı bir yapı inşa edilebilir. Bilgi alan, bilgi veren ve bu şekilde toplumdaki aksaklıkları fark edip bunlara çözüm arayan bir yapı oluşturulmak bir zorunluluktur. Böylece Sosyal dışlanmanın türevleri ve eklentileri olan siyasal, kültürel ve kurumsal dışlanmaların birbirleriyle halkalanarak bir süreç içinde sürüp gitmesinin önüne geçilmiş olunur.

Buna rağmen özellikle Avrupa bölgesinde sosyal politika açısından ciddi başarılar elde edildiği, bu başarıların Avrupa dışındaki coğrafyaya örnek teşkil ettiğini gözden uzak tutamayız. Özellikle eşit muamele konusunda atılımlar yapılmış olunması, başta iş güvencesi ve genel iş hukuku uygulamaları, cinsiyet ayrımcılığı konusunda önemli gelişmeler elde edilmesi, işyeri ve dışında cinsiyet ayrımcılığı konusunda Avrupa ölçüsünde standartlar sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece kadın erkek ve de günümüzde giderek artan eşcinsel ayrımcılığı-homofobi ile mücadele konusunda yaşanan gelişmeler, yeni şehir planlarının ve mimarinin bedensel engellileri de göz önünde bulundurarak tasarlanması, **“herkes için yaşanır bir kamusal alan”** düşüncesinin öne çıkması, gelecekte sosyal devletin farklı alanlara değinmekte olduğunu, sınırlarını genişlettiğini ortaya koymaktadır.

İstihdam piyasasına yeni bir ivme kazandırılırken yurttaş haklarını korumak, farklı olanı dışlamak yerine onu kendi değerlerinden taviz vermeden sistem içine dahil etmek, asimilasyon yerine entegrasyon politikalarını öne çıkarmak olarak özetleyebileceğimiz bu hedefler, gelecekte olası riskler karşısında sosyal devletin savunabileceği önemli alanları oluşturmakta ve modernleşen refah devletinin daha fazla üzerinde durması gereken olgulara dönüşmektedir.

Geçmişten farklı olarak her tür azınlık haklarının müzakere edilmesi ve garanti edilmesi günümüzde artık devletin üstlenmesi ve sivil toplumun destek vermesi gereken sosyal politikaların bir kanadını oluşturmaktadır. Her şeyden önce var olan sosyal hizmet uygulamaları ile gelişen ihtiyaçlar ve riskler arasında bir denge kurulması vazgeçilmezdir. Aile yapısındaki değişiklikler, demografik yapıdaki değişiklikler özellikle yaşlanan nüfus ve mesleki yapıdaki değişiklikler dikkate alınmak, sistemin merkezinde yer alan yurttaşların çıkarları korunmak zorundadır.

Sosyal dışlanmışlık bu durumda eğer kişiler bu konuda belli bir irade ortaya koymadıkları takdirde ve bilinçli olarak bununla mücadele etmekte yalnız bırakılacak olurlarsa, beraberinde toplumsal bir kargaşayı getirecektir.

Hem dışlanan, hem dışlayan ve de üçüncü faktörler farklı bir irade ortaya koymadıkça, söz konusu gerilip artacaktır. Bu toplumsal huzurun ve dengenin bozulması ve toplumun giderek yalnız, savunmasız ve korumasız, öz güvensiz, umutsuz kişilerden oluşmasına yol açacaktır. Böylece bu insanlar diğer insanların onları mahkum ettikleri bu yalnızlık içinde kaybolup gitmekte, diğerleri de buna izleyici kalırken bozulan bir toplumsal dengenin aktörü olmakta, bunun sorumluluğunu taşımak durumunda kalmaktadırlar.

Yine devlet geçmişteki rolünü revize etmek, günümüzde artık sosyal politikalar vasıtası ile yeni sosyal bütünleşme projelerinin garantörü olmak zorundadır.

KAYNAKLAR:

Anonim, Avrupa Birliğinde yoksulluk ve sosyal sorunlarla mücadelede yeni dönem, [http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/avrupabirligindevoksullukvesosyalsorunl arlamucadeledeyenidonem\(2\).pdf](http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/avrupabirligindevoksullukvesosyalsorunl arlamucadeledeyenidonem(2).pdf), (erişim 10.07.2012)

Bacas Jutta Laut, Die Insel-Transit an der Griechisch Türkischen Grenze, http://www.journaethnologie.de/Deutsch/Aktuelle_Themen/Aktuelle_Themen_2007/Die_Insel/index.phtml- (erişim 19.06.2012)

Badstübner Anna, Soziale Diskriminierung, Grinn, Verlag für Akademischen Texte, 2003.

Bali Ali Şafak, Öteki ile Barış İçinde Yaşamak, Çizgi Kitapevi, Konya, 2005.

Ben Habib Seyla, Ötekilerin hakları-Yabancılar, yerliler, vatandaşlar, İletişim yayınları, 2006.

Berktaş Fatmagül, Politikanın Çağrısı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.

Bosancic Sasa, Exclusion als neuer form sozialer unrechtheit, http://www.philso.uni-augsburg.de/lehrstuehle/soziologie/sozio1/medienverzeichnis/Bosancic_WS_07_08/SU_HO_exklusion.pdf, (erişim 23.06.2012)

Cüceloğlu Doğan, İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2000

Darnstädt, Schult Christoph, Zuber Helene, Europa ein Volk,-Wie die Bürger von Nationalstaaten zu einem Wir Gefühl finden könnten, Der Spiegel, 48/2011, s.102-107.

Daştan İlyas Ali, İspanya da ayrımcılık üzerine gençlik girişimi, http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ispanya_genclik_proje.htm, (erişim 20.06.2012)

Fichter Josef, Sosyoloji Nedir? (Çev. Nilgün Çelebi), Konya Selçuk Üniversitesi Yayınları, No.75, 1990.

Gökbayrak Şenay, AB'nin Sosyal Politika Koruma Sorunsalı olarak Sosyal İçerme Politikaları, <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=61> (erişim 18.06.2012)

Habermas Jürgen, Küreselleşme ve Milli Devletin Akıbeti, Bakış Yayınları, İstanbul, 2008.

Habermas Jürgen, Der Europäische Nationalstaat unter dem druck der Globalisierung, <http://www.kindtnet.de/texte/texte/nationalstaat.htm>, (erişim 12.07.2012)

Hekimler Oktay, Küreselleşme Sürecinde Tehdit Altında Olan İkiz Kardeşler: Geleceği Tartışılan Ulus Devletin Sosyal Devlet Üzerindeki Etkisi, Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Metinleri, No.05/2010.

Kalisch Marie, Soziale Diskriminierung, Seminararbeit,2011, Berufsakademie in Thüringen, Gera, s.9.

Marshall Thomas Humprey, Yurttalışık ve Sosyal Sınıf, 1 Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Oran Baskın, Küreselleşme ve Azınlıklar, İmaj Yayınevi, Ankara, 2009.

Özkaplan Nurcan, Sosyal Dışlanma Neyi Dışlar? Avrupa Üzerine Notlar, <http://www.tsbd.org.tr/12kitap.pdf>, (erişim 12.07.2012)

Rommelspacher Birgit, Wie wirkt Diskriminierung. Am beispiel Behindertenfeindlichkeit, http://www.birgit-rommelspacher.de/wie_wirkt_diskriminierung.pdf, (erişim 20.06.2012)

Sapancalı Faruk, AB de Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri, Çalışma ve Toplum, 2005/3, s.53.

Schmid Dürer Marion, Die bekämpfung von armut, Sozialer Ausgrenzung und Diskriminierung, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/de/FTU_4.9.9.pdf (erişim,12.07.2012)

Schwuler Bürgermeister klagt seine stadt, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,604605,00.html>, (erişim 22.06.2012)

Sosyal Dışlanma Riski Bulunan Gruplar, <http://www.manevisosyalhizmet.com/?p=306>, (erişim 20.06.2010)

Soziale Diskriminierung, <http://www.schulfach-ethik.de/ethik/Stichwort/diskriminierung.htm>, (erişim 18.06.2012)

Sunal Onur, Sosyal Dışlanmaya Kuramsal Yaklaşımlar, <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=65#more-65>, (erişim 20.06.2012)

Urban Hans Jürgen, ABC zum Neoliberalismus, Otto Brenner Stiftung, VSA Verlag, Hamburg, 2009.

Was bedeutet eigentlich diskriminierung und was sind seine sozialen folgen,

<http://www.institut-fuer-menschenrechte.de/de/themen/entwicklungszusammenarbeit/oft-gestellte-fragen-zu-mr-in-der-ez/frage-11-was-bedeutet-eigentlich-diskriminierung-und-was-sind-ihre-sozialen-folgen.html>, (erişim 20.06.2010)

Kodu : 2012 - 03
hakemler

Prof.Dr. Ahmet Yörük
Dr. Ahu oşkun